

'80 för att spegla den "kulturernas mosaik" som Sverige börjat uppvisa. Ett nummer innehöll en intervju av S med Tage Erlander som väckte uppmärksamhet då denne där för första gången gick in i djupare resonemang om invandring.

S var också redaktör för *Prövosten* (1983), en "upplivningsantologi" om handikappade invandrare, och *Jag fruktar för dig, mänsklighet* (1987), om freden, liksom *Hundra dikter av hundra diktare* (1990).

Tryckta arbeten (egna verk): Az igazság fénye. Dráma. Dragomir Aszenov ötletéből írta Szécsi Lajos. [Budapest]: Művelt Nép, 1952. 42 s. (Szinjászók könyvtára, 5). [Drama baserat på text(er) av D Aszenov.] – Gazdag feleség. Zenés, táncos komédia. Ilf, Petrov, Katajev ötlete nyomán. Szécsi Lajos. Zenéjét összeáll. Behár György. A verseket írta Gál Zsuzsa. [Budapest]: Művelt Nép, 1952. 66 s. (Szinjászók könyvtára, 19). [Drama baserat på idéer av I A Ilf, E P Petrov och V P Katajev. Med musik av G Béhar och diktare av Z Gál.] – A debreceni lunátikus. Zenés komédia. Bratislava: DILIZA, 1968. 76 s. [Drama. Författat tillsammans med J Csernus och baserat på en berättelse av M Jókai.] – De böcker som S publicerade i Ungern (egna verk och som redaktör) har ej varit tillgängliga för granskning.

Tryckta arbeten (bidrag): Bidrag som berörs i biografitexten ovan: Lajos Szécsi talar med Tage Erlander (*Tidskriften Mosaik* '80, [1980], nr 2, [tr 1981], s 2–13, fotogr). [Omtryckt som: "Om mina finska förfäder": Lajos Szécsi talar med Tage Erlander (Ibid, 1985, nr 2, s 1–9).] S:s bidrag i övrigt har ej efterforskat.

Redigerat: "Élet, szabadság ..." Műsoranyag a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára. Budapest: Táncsics Kiadó, 1957. 119 s. – Szabadság, te szülj nekem rendet. Műsoranyag 1958. április 4–re és május 1–re. Budapest: Táncsics Kiadó, 1958. 143 s. – I Madách, Dalforrás. Irodalmi összeállítás Madách Imre műveiből. Budapest: Népműv. Int., 1964. 71 s. – Vårt nya land. [1972:] *Invandrarernas eget debattorgan*. [1973–1976:2:] *Invandrarernas tidskrift för samhälls- och kulturfrågor*. [1976:3/4–1980:] *Invandrarernas kulturtidskrift*. Årg 1(1972): nr 1–årg 9(1980): nr 1/2. Sthlm: [1972:] Föreningen Prisma; [1973–80:] *Invandrarernas kulturcentrum*, 1972–80. [S var redaktör för tidskriften under hela dess utgivningstid.] – *Tidskriften Mosaik* '80. Krönika för det mångkulturella Sverige. Utgiven av *Invandrarernas kulturcentrum*. [1980:] nr 1–1992: nr 2. Sthlm: *Invandrarernas kulturcentrum*, 1980–92. [S var såväl redaktör som ansvarig utgivare för tidskriften under hela dess utgivningstid.] – *Prövosten*. En litterär antologi omkring handikappproblematik. Redaktör: L.S.

Medarbetare: M-L Öhlund. Sthlm: Riksförbundet *Invandrarernas kulturcentrum*, u å [1983]. 76 s, ill. – *Jag fruktar för dig, mänsklighet*. [Omslag. Verso till omslaget:] En skönlitterär antologi om freden av invandrarförfattare. Redaktör: L S. I redaktionen: I Kindal. Teckningar av J Svozilik. Utgiven av *Invandrarernas kulturcentrum*. Sthlm 1987. (Realtryck). 48 s, ill. – *Hundra dikter av hundra diktare*. Med utländska rötter. [Omslag. Verso:] Urval: S Kokkalis. Redaktör: L.S. Sthlm: *Invandrarernas kulturcentrum*, 1990. 136 s, ill. [Antologin är även utgiven som ett temanummer av *Tidskriften Mosaik* '80: 1990, nr 1/2.]

Källor o litt: S:s ärendehandlar (dossier nr 601894) i Statens utlänningskommissions o Statens invandrarverks arkiv, Migrationsverket.

500 artister från 30 länder... (SvD 25 okt 1975); Färgsprakande festival (SvD, Stockholmsronden 2 dec 1977); För handikappade invandrare (SvD 24 april 1983); IKC vad är det? (DN 26 nov 1977); Invandrarveckor i Södertälje (DN 25 mars 1975); På Södran möts världens kulturer (SvD 24 okt 1975); "Spionaget på ambassaden förklarar min situation" (DN 26 aug 1969); Vem vet hur många Kallifatides vi kunde få fram? (DN 3 okt 1982); K Åsbrink, Lajos Szécsi: gränsöverskridande pionjär för invandrar-kultur (DN 9 jan 2005). – Muntl meddel från Kerstin Åsbrink, Sthlm.

Lena Milton

Székely, Lajos, f 20 okt 1904 i Budapest, Ungern, d 28 juni 1995 i Nacka, Sth. Föräldrar: banktjänstemannen Simon S o Berta Schiller. Studentex vid gymnasium i Budapest 23, inskr vid univ där 23, disp 30, studier vid psykologiska inst vid univ i Frankfurt am Main, anställd vid psykiatriska kliniken vid univ i Heidelberg 31–april 33, stipendiat vid psykologiska inst vid univ i Amsterdam 33, assistent vid barnpsykologiska inst vid Vrije universiteit i Amsterdam 34–jan 36, ledare för psykologiska laboratoriet vid psykiatrisk-neurologiska forskn:inst i Leningrad febr 36–maj 38, verksam vid fysiologiska o psykologiska inst vid Helsingfors univ 38–41, arkivass vid psykologiska inst vid StH maj 44–juni 46, anställd vid seminariet i praktisk filosofi där juni–dec 46, öppnade egen psykoanalytisk praktik 46, timlärare vid Socialinst i Sthlm, sv medborgare 21 maj 54. – Hedersdr o prof:s n h o v vid Eötvös Loránd-universitetet i Budapest 95.

G 15 maj 1935 i Amsterdam, m leg läkaren o med dr Edith Sofie Sussmanowitz, f 24 april 1909 i Zeiskam, Rheinland-Pfalz, Tyskland, d 21 sept 2012 i Sthlm, Skarpnäck, dotter till läkaren Julius Isaak S o Laura Metzger.

S kom till Sverige med gedigna erfarenheter av internationell forskning och psykoanalytisk kultur, och kom på flera sätt att inspirera den nordiska psykoanalytiska miljön. Han hade vuxit upp i en judisk medelklassfamilj i Budapest, som dock inte höll någon judisk religiös tradition vid liv. Familjen var assimilerad i det ungerska samhället men drabbades ändå tidigt av antisemitiska yttringar. Sådana kom att följa S mer eller mindre genom hela livet. Som barn, sedan familjen flyttat till en utsatt stadsdel i Budapest, blev han bla föremål för skällsordet ”stinkjude” eftersom hans far inte längre hade någon fast inkomst.

De antisemitiska bestämmelserna i Ungern gjorde det svårt för S att efter avslutad skolgång få tillträde till universitetsstudier. Han vände sig då till den framstående zoologen Sándor Gorka som hjälpte honom. S studerade biologi, filosofi och psykologi, och avlade 1930 filosofie doktorsexamen vid Budapests universitet.

Samma år inledde S ett kringflackande liv i ett försök att undkomma de antisemitiska yttringar som präglade stora delar av Europa vid denna tid. Han sökte sig inledningsvis till Frankfurt am Main, Heidelberg, Utrecht och Amsterdam. I Heidelberg mötte han 1932 sin blivande hustru, även hon judinna, som där studerade medicin. Fyra år senare beviljades de inresetillstånd till Sovjetunionen där hustruns bror, också läkare, arbetade. Paret hade haft det ekonomiskt mycket svårt under åren i Nederländerna, och Edith S räknade med att kunna arbeta som läkare i de distrikt där ryska judiska småborgare skulle omskolas till jordbrukare. S själv lyckades få anställning vid ett forskningsinstitut. Tiden i Sovjetunionen blev emellertid svåruthärdlig. Ställd inför verkligheten bleknade snart S:s sympatier för den kommunistiska ideologin. 1937 inleddes en våldsam presskampanj mot utläningar och året därpå lyckades paret ta sig till Finland.

S tog sig fram med tillfälliga anställ-

EDITH OCH LAJOS SZÉKELY
PRIVAT ÄGO

ningar. Han arbetade under en period på ett tryckeri, hjälpte till i ett judiskt bageri och på den judiska kyrkogården. Parallellt arbetade han under flera år hos professorn i teoretisk filosofi och prefekten för psykologiska institutet i Helsingfors, Eino Kaila, som han hade träffat vid ankomsten hösten 1938. Kaila bedömde S som en kvalificerad medarbetare, i besittning av en lika stor teoretisk som experimentell begåvning, och beklagade att han inte lyckades ge honom anställning. S bidrog dock till att Rorschachtestet infördes i Finland och i samband med att han introducerade detta projektiva personlighetstest kunde han förtjäna lite pengar.

Kriget kröp emellertid allt närmare. Förföljelser började förekomma även i Sovjet, och S:s svåger kom att arkebuseras. Insatser från finska och amerikanska judiska humanitära organisationer ledde våren 1944 till att familjen S kunde räddas över till Sverige. Efter femton år utan fast hemhörighet var flackandet över, och S levde fram till sin död i det nya hemlandet.

I S:s självbiografi från 1992, finns mot slutet en självvransakande betraktelse över antisemitismens utveckling efter nazismen.

I och med sexdagarskriget mellan Israel och de arabiska grannstaterna i juni 1967 såg han en ny form framträda, som riktade sig mot staten Israel och som snarast hade en politisk prägel. Han var under resten av sitt liv illa berörd av den starka kritik han uppfattade att Israel återkommande fick, inte minst i Sverige.

Redan under tiden i Budapest inledde S sin första psykoanalys hos Vilma Kovács, pionjär inom den terapeutfokuserade skollära skolan. Beslutet att lämna det biologiska studiefältet för psykoanalysen fattade han i och med mötet med Fritz Perls, grundare av gestaltterapi, i Amsterdam. Denne var elev till Wilhelm Reich, psykoanalytiker som myntade begreppet "karaktärspansar", och S hade träffat Perls i emigrantkretsarna där. Behandlingstekniken bestod i att inledningsvis bryta sönder det karaktärspansar som Perls ansåg att S uppvisade. Behandlingen avbröts efter sju månader då Perls begav sig till Sydafrika – "till min lycka", skriver S.

När S beskriver hur hans intresse för psykologi och psykoanalys växte fram nämner han, förutom viss litteratur, sin intellektuelle och kreativa släkting, den modernistiske fotografen Imre Kinszki, och psykoanalytikern Imre Hermann som viktiga inspirationskällor. Hermann var föregångare för den skollära psykologin som på 1940-talet började utvecklas ur psykoanalysen, en inriktning som betonade individens möjligheter att fatta egna beslut och de kognitiva funktionernas inflytande på personlighetens utformning.

S hävdade själv att han som fjortonåring läste såväl Charles Darwin som Sigmund Freud och Bertrand Russell och att mötet med dessa tre tänkare och vetenskapsmän fick honom att ta avstånd från religionen. Hermann väckte vidare S:s intresse för tankepsykologi och fenomenet kreativitet. Genom Kinszki hade S redan 1925 kommit i kontakt med den inflytelserike psykoanalytikern Sándor Ferenczi, som stod Freud nära. Ferenczi skall ha givit S förslaget att utbilda sig till psykoanalytiker.

Direkt efter ankomsten till Sverige påbörjade S ett forskningsarbete med tankepsykologiska experiment i syfte att öka sin förståelse av det omedvetna. Att vilja

upprätta en förbindelse mellan akademisk experimentalforskning och psykoanalytisk teori var vid tiden ovanligt. I likhet med flera intellektuella som, med S:s ord, "genom krig och förföljelse spolats upp på Sveriges stränder" erhöll han anställning som arkivassistent, men arbetade samtidigt som assistent till professor David Katz (bd 21), psykolog av tysk-judiskt ursprung. Även denne hade erfarenheter av antisemitism, inte bara i hemlandet utan också i det svenska samhället. Enligt S motarbetade Katz emellertid hans forskning, vilket ledde till en brytning dem emellan.

S kunde lämna sin arkivtjänst med hjälp av Einar Tegen, filosof och professor vid Stockholms högskola, som förespråkade en generösare inställning gentemot landsflyktingar. S:s doktorsavhandling rönt aldrig någon uppmärksamhet, men 1946 gav Tegen honom möjlighet att undervisa och föreläsa på den institution som han förestod. Tack vare Tegens stöd kunde S bygga upp en privatpraktik. Samma år blev han medlem i Svenska psykoanalytiska föreningen, där han med tiden blev en centralgestalt.

Mötet med Perls fick S att närma sig psykoanalysen på biologins bekostnad. En än mer avgörande vändning i S:s intresse för psykoanalys kom i och med mötet med nederländaren René de Monchy i Stockholm. Denne var mellan 1944 och 1952 en central person inom Svenska psykoanalytiska föreningen. Förstnämnda år började S i utbildningsanalys hos de Monchy, som således blev hans fjärde psykoanalytiker. 1946 började S ta emot egna patienter. Idén att själv bli utövande psykoanalytiker uppstod i arbetet med de Monchy. När denne 1952 återvände till sitt hemland fick S fortsätta arbetet med några av de psykoanalyser som han inte hade hunnit avsluta. Ola Andersson, senare författare till bla verk om de historiska rötterna till Freuds teori, var en av dem som fortsatte sin utbildningsanalys med S.

S utgav inte någon monografi under sin tid i Sverige. Emellertid utkom 1976 en samlingsvolym, Denkverlauf, Einsamkeit und Angst, som innefattar artiklar på engelska och tyska som han publicerat vid skilda tillfällen och där han behandlat olika teman. Ett sådant rör inlärningsproblematik; S upprättar en skillnad mellan inprägling

och det han kallar intelligent inläring, en skillnad som ligger i människans förmåga att också, om hon ges den pedagogiska möjligheten, förstå det hon lär sig.

När S på äldre dagar beskrev sig själv som barn mindes han sig som en ängslig natur, rädd för mörker och spöken och p g a otäcka drömmar rädd för att somna. Rädslans uppdykande hos barnet var ett fenomen som han i en tidskriftsartikel från 1954 diskuterar utifrån biologiska parametrar; det finns nyckelstimuli som kan knytas till fylogenetiska aspekter. Etologisk teori-bildning ställs mot det psykoanalytiska begreppet objektförlust. Hänvisningar finns till flera psykoanalytiker: förutom Sigmund Freud också Heinz Hartmann, Ernst Kris, Rudolph Loewenstein, Anna Freud, Michael Balint och David Rapaport, samtliga framstående inom jag-psykologin och erkända inom den internationella psykoanalytiska forskarvärld S som var sprungen ur. En annan artikel belyser hur minnesspår kan ge upphov till individuell mytbildning. S berör en psykoanalytisk tematik, nämligen mytens närvaro i mänsklig föreställningsvärld. En tredje knyter an till den etologiskt inspirerade tolkningsvägen och i synnerhet John Bowlby, pionjär inom anknytnings-teorin, samtidigt som S är noggrann med att betona att den som samtidigt studerar psykoanalysen och etologin kan hamna i fällor; ontogenin uppvisar inte en enkel bild av den fylogenetiska utvecklingen.

1960 publicerade S en artikel i vilken han diskuterar de för honom mest angelägna frågorna. Dit hörde psykoanalysens förhållande till experimentalpsykologin: vilken förbindelse finns det mellan det som finns utanför oss och det vi uppfattar av det som finns utanför oss? En beröringspunkt mellan dem gäller den psykiska realiteten. Begreppet är av avgörande betydelse i den psykoanalytiska teorin och utgör också ett teoretiskt fundament hos Jean Piaget, 1900-talets mest betydande utvecklingspsykolog, vars forskningsrön S fann användbara.

I artikeln *The creative pause* från 1967 beskriver S hur denna paus påbörjas i "det ögonblick då tänkaren avbryter den medvetna upptagenheten med sitt olösta problem och avslutas när lösningen på problemet eller insikten plötsligt och oväntat

presenterar sig själv". Under den kreativa pausen sysslar tänkaren inte medvetet med problemet. Han tar ett exempel från Freud, som i januari 1897 fick uppslaget till tanken att luktsinnet förlorade i betydelse i samband med att människan fick en upprätt gång men utvecklade den först flera decennier senare i sitt klassiska verk *Vi vantrivs i kulturen* (1930).

S:s sista artikel i *The international journal of psycho-analysis*, *Some observations on the creative process and its relations to mourning and various forms of understanding*, publicerades 1983. Den syftar till att beskriva de processer som uppkommer vid kreativt arbete, och att lyfta fram likheten mellan dessa processer och dem som uppkommer i samband med sorgen efter förlusten av en älskad person. Han refererar till Freuds artikel *Diktaren och fantiserandet* (1908) och till dennes påstående att sådana element i psyket som ger upphov till symptom även kan bli en källa till kreativ aktivitet. S skrev också mer populärt hållna artiklar.

Mot slutet av sitt liv hade S uppnått personlig tillfredsställelse och social framgång och fått erkännande som skrivande psykoanalytiker – han kallades nestor och beskrevs som "psykoanalysens grand old man i Sverige" (Martinez). Ända fram till senare delen av 1980-talet hade han flera patienter i psykoanalys. Han hade varit handledare i klinisk psykologi och psykoanalytisk behandling för ett betydande antal psykologer, psykiatriker, psykoterapeuter och psykoanalytiker. S publicerade mellan 1978 och 1989 flera artiklar i *The Scandinavian psychoanalytic review*. Emellertid framkom i en sent given intervju att något skavde inom honom; han kunde ibland ångra att han inte fortsatt utbilda sig till neurobiologisk forskare. Han kunde inte heller under sina mer än femtio år i Sverige släppa sin önskan att tillhöra en universitetsinstitution. Detta förverkligades aldrig men kort före sin död tilldelades han ett filosofie hedersdoktorat och fick professors namn vid Eötvös Loránd-universitet i Budapest, den stad han en gång tvingats lämna.

Genom S, som kom att utbilda ett flertal betydelsefulla svenska psykoanalytiker, nåddes den psykoanalytiska miljön av im-

pulser från en internationell forskarvärld. Han var en av dem som introducerade jagpsykologin i Sverige och som visade på att det var möjligt att forska utifrån den psykoanalytiska teorin och praktiken. S:s arbete om kreativitetens villkor var originellt och banbrytande.

S:s hustru *Edith S* inledde 1928 studier i medicin i Heidelberg, men tvingades på grund av den förordning som stadgade att judar inte fick avlägga examen där bege sig till Basel i Schweiz där hon 1934 tog schweizisk läkarexamen. Därefter anslöt hon sig till Lajos S i Amsterdam, där hon fick tillfälliga, oavlönade anställningar vid bla institutet för tropisk hygien. Under vistelsen i Sovjetunionen var hon under nästan två år verksam vid Institutet för blodtransfusion i Leningrad.

I Sverige hade S 1944–46 anställning som arkivarbetare vid Statens bakteriologiska laboratorium och vid KS:s medicinska klinik, där hon bla var assistent till Nanna Swartz (bd 34). Efter det andra barnets födelse slog även hon in på psykoanalysens bana. Inom ramen för Svenska psykoanalytiska föreningen gick hon i utbildningsanalys och handledning hos René de Monchy, Vera Palmstierna-de Monchy, Tore Ekman, Tora Sandström (bd 31) och Alfhild Tamm. 1949 installerade hon sig som privatpraktiserande psykoanalytiker. S, som blev svensk medborgare samtidigt som maken, var under 1950-talet verksam på Långbro sjukhus, vid Stockholms stads rådgivningsbyrå för sexualfrågor och Stockholm stads mentalvårdsbyrå. Hon fick svensk behörighet som läkare 1957, antogs som medlem i Sveriges läkarförbund och fick två år senare medlemskap i Stockholms läkarförening.

S fortsatte sin utbildningsanalys hos den ungersk-engelska psykoanalytikern Barbara Lantos i London, och deltog samtidigt i Anna Freuds seminarium där. Hon var fram till sin död en viktig medlem i Svenska psykoanalytiska föreningen. Tillsammans med maken och sedermera de två döttrarna var hon medlem i Stockholms judiska församling.

Handl:ar efter Lajos S (medlemsföredrag från 1947, brev från S till Ingemar Nilsson o Gudmund

Smith, samt till S från prins Eugen) i Sv psykoanalytiska förens: arkiv, Sthlm.

Tryckta arbeten (egna verk): Denkverlauf, Einsamkeit und Angst. Experimentelle und psychoanalytische Untersuchungen über das kreative Denken. Mit einem Geleitwort von R Meili. Bern: Huber, cop 1976. 358 s. [Samling av artiklar.] – Det har ej varit möjligt att belägga någon tryckt utgåva av S:s avhandling i Budapest (1930).

Tryckta arbeten (bidrag): Bidrag som nämns i biografitexten ovan: Biological remarks on fears originating in early childhood (The international journal of psycho-analysis, vol 35, 1954, s 57–67). – A comment on Dr Bowlby's Ethological approach to research in child development (The British journal of medical psychology, vol 31, 1958, s 131–134). [Följdskrift till: J Bowlby, An ethological approach to research in child development (Ibid, vol 30, 1957, s 230–240).] – A screen memory and myth formation in a case of apparent pre-cognition (The international journal of psycho-analysis, vol 39, 1958, s 151–158). – Die Erfahrung in der Psychoanalyse und der experimentellen Psychologie (Schweizerische Zeitschrift für Psychologie und ihre Anwendungen, bd 19, 1960, s 39–56). – The creative pause (The international journal of psycho-analysis, vol 48, 1967, s 353–367). – Some observations on the creative process and its relations to mourning and various forms of understanding (Ibid, vol 64, 1983, s 149–157). – Themen meines Lebens (Psychoanalyse in Selbstdarstellungen, Herausgegeben von L M Hermanns, Bd 1, Tübingen: Edition Diskord, cop 1992, s 289–344). – För S:s övriga bidrag 1926–92 se: A Zachrisson, The scientific works of Lajos Székely (The Scandinavian psychoanalytic review, vol 17, 1994, s 78–83). I förteckningen redovisas 61 uppsatser av S, vissa av dem publicerade mer än en gång på olika språk.

Källor o litt: Kanslibyråns centraldossier över utläningar F I B: 2443, Statens utlänningskommissionens arkiv, RA. – E Fenyő, Lajos Székely berättar (Bulletinen: sv psykoanalytiska förens: medl:tidning, opubl, 1991, nr 10); R Künstlicher, Thomas Böhms Inte som vi (a a 1992, nr 15); Lajos Székely hedrad i Budapest (a a, 1987, nr 2), i Sv psykoanalytiska förens: arkiv, Sthlm.

O Andkjær Olsen o S Köppe, Psykoanalysen efter Freud, 2 (1996); J Bowlby, An ethological approach to research in child development (British journal of medical psychology 1957, vol 30, s 230–240); S Ferenczi, Versuch einer Genitaltheorie (1924); S Freud, Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie (1905); dens, Självbiografi och andra skrifter som belyser psykoanalysens utveckling (1989); Honoris causa (SvD 13 juni 1995); J Israel, Ett upproriskt liv: memoarer (1998); P M Johansson, En centraleuropé i Sverige: Lajos Székely verksam i Sverige mellan 1944–1995

(Humanistdag-boken 1999, 12, s 175–183); dens, *Fleeing from one place, searching for another* (International forum of psychoanalysis, 2003, vol 12, s 157–163); dens, *Freuds psykoanalys*, 3, bd 2 (1999); H Kohut, *The analysis of the self: a systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders* (1971); J Laplanche o J-B Pontalis, *Vocabulaire de la psycho-analyse* (1967); A Martinez, *Allt beror inte på kulturkrockar* (SvD 11 okt 1991); I Nilsson, *David Katz och Olof Eneroths professur 1937–1952* (Till andlig och kroppslig hälsa: den Enerothska professuren i pedagogik och psykologi 50 år, 1989); dens, *Einar Tegen och tidig svensk sociologi* (Universitet och samhälle: om forskningspolitik och vetenskapens samhällsliga roll, ed T Nybom, 1989); P Roos, *Peter Weiss im Gespräch mit Peter Roos* (Der Maler Peter Weiss, 1982); É Roudinesco & M Plon, *Dictionnaire de la psychanalyse* (1997); D Shakow o D Rapaport, *The influence of Freud on american psychology* (1964); I Szecsödy, *Obituary: Lajos Székely (1904–1995)* (Scandinavian psychoanalytic review, 1995, 18, s 241–243). – Nehr i DN 6 juli 1995. – Muntl meddel från Gudmund Smith 1997. – *Edith S: Föreningsprotokoll* 23 okt 1952, Sv psykoanalytiska förens: arkiv, Sthlm. – Brev från Edith S till förf. P M Johansson, *Freuds psykoanalys*, bd 2 (1999). – Muntl meddel från Annastina Rilton 1995 o Edith Székely 1996, 1997 o 1998.

Per Magnus Johansson

Szende, Stefan, f 10 april 1901 i Szombathely, Ungern, d 4 maj 1985 i Sthlm, Skarpnäck. Föräldrar: försäkringstjänstemannen Max S o Elisabeth Zsigmond. Genomgick gymnasium i Szombathely, studerade vid univ i Wien o Budapest 19–24, bankanställd, dr rer pol i Budapest 24, publicist i olika tidn:ar, studerade vid univ i Wien, fil dr där 30, ingick i ledningen för Berlinavd för Sozialistische Arbeiter-partei Deutschlands (SAPD), led av SAPD:s nationella partiledn sommaren 33, ledare av SAPD:s partikrets i Prag 35–37, bosatt i Sverige från 28 okt 37, ingick i ledn av SAPD-gruppen i Sverige 37, medarb i *Dagens Nyheter* 38, i *Afton tidningen* under tidigt 40-tal, ingick i inre kretsen av Internationale Gruppe demokratischer Sozialisten 42–45, föreläs:verksamhet vid folkhögskolor, studiecirklar, fack- o bildningsförb, medarb i tidskr *Fackföreningsrörelsen*, chef för Agence Européenne de Presses (AEP) skandinaviska kontor i Sthlm aug 47, innehavare av detta, tidvis som skandina-

visk korrespondent för TT i Berlin, 49–68, sv medborgare 10 nov 50, utlandskorrespondent för Rundfunk im amerikanischen Sektor von Berlin (RIAS).

G 18 aug 1929 i Wien, m operasångerskan Elisabet (Erzsi) Csillág, f 20 sept 1903 i Gyékenés, Ungern, d 9 sept 1997 i Sthlm, Matt, dotter till charkuteristen Mar C o Berta Gestettner.

Uppvuxen i en välbärgad ungersk-judisk familj fick S tidigt respekt för betydelsen av studier och språklig och boklig bildning. I inte ringa grad var det moderns förtjänst. Hon var den av föräldrarna som tog på sig ansvaret för hans intellektuella utveckling, bla genom att om kvällarna låta honom läsa högt ur Goethe, Lessing, Schiller, Grillparzer och andra klassiker på originalspråket medan hon själv satt och knypplade. På så vis kom S att behärska tyska flytande, och tysk kultur kom, trots allt vad han senare skulle uppleva under sina år Tyskland, fortsättningsvis alltid att ha en särskild plats i hans hjärta.

Från föräldrahemmet bar S också med sig ett skärpt sinne för samhällets orättvisor. Modern behandlade tjänstefolket grymt och aningslöst, vilket upprörde S mycket. Tillammans med den berusande läsningen av bla Nietzsche och Zolas *Den stora gruvstrejken* drev det honom till redan i unga år hysa revolutionära sympatier. Hans första radikala handling blev att bilda en socialistisk-kommunistisk ungdomsorganisation i sin gymnasieskola och 1919 försvarade han i hemstaden med vapen i hand den av Béla Kun ledda kortlivade Ungerska rådsrepubliken.

Efter Béla Kuns nederlag flydde S till Wien och påbörjade där högre studier vid universitetet som inriktades på filosofi och sociologi. Till de lärare vars föreläsningar han besökte hörde Max Adler, en av austromarxismens grundare. Under det år S tillbringade i exil träffade han också en rad andra ungerska landsflyktingar, bla filosofen Georg Lukács och den före detta överbefälhavaren i röda armén Vilmos Böhm. Mest framlevde S, som fick pengar skickade hemifrån, dock under denna sin första Wienvistelse ett bekymmerslöst storstadsliv.

1921 kunde S återvända till kontrarevolutionens Ungern och slog sig då ner i Bu-